

ALLERGIK KASALLIKLARNING RIVOJLANISH MEXANIZMLARI

Respublika Shoshilinch Tibbiy Yordam
Ilmiy markazi Navoiy filiali shifokori: L.O'.Bazarov
Navoiy davlat universiteti dotsenti: U.B.Baxodirova.,
1-kurs magistrant: Sh.T.Shokirova

Annotatsiya

Ushbu maqolada allergik kasalliklar ularni keltirib chiqaruvchi sabablar haqida ma'lumot berilgan. Shuningdek allergik reaksiyalarga nisbatan organizmda paydo bo'ladigan javob reaksiyalari haqida ma'lumotlar yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: allegiya, allergik reaksiya, antitelo, allergen

Абстрактный

В данной статье представлена информация о причинах аллергических заболеваний. Также выделена информация о реакции организма на аллергические реакции.

Ключевые слова: аллергия, аллергическая реакция, антитела, аллерген.

Abstract

This article provides information about the causes of allergic diseases. Information about the body's response to allergic reactions is also highlighted.

Key words: allergy, allergic reaction, antibody, allergen

Allergiya (qad. yun. ἄλλος — yot, begona + ἔργον — ta'sir) — immunopatologik jarayon bo'lib, organizmga ta'sir qiladigan yoki tana bilan aloqada bo'lgan, masalan, chang yoki ari zahari, hayvonlar juni, kabi moddalarga immun tizimining reaktsiyasidir.

Allergik reaktsiyani keltirib chiqaradigan modda “allergen” deb ataladi. Buday moddalar oziq-ovqat, ichimliklar va atrof-muhitda mavjud. Ularning aksariyati zararsiz bo'lib, ko'pchilikda allergiya chaqirmaydi.

Allergenga nisbatan javob raksiyasi darhol yoki asta-sekin o'ta sezuvchanlik ko'rsatish orqali sodir bo'lishi mumkin. Allergen organizmga tushganida unga javoban haqiqiy va psevdallergik (soxta) allergik reaksiyalar paydo bo'lishi mumkin. Haqiqiy allergik reaksiya boshlanishidan oldin ma'lum bir davr o'tib, bunda organizmning unga birinchi bor tushgan moddaga sezgirligi ortib boradi, bu sensibilizatsiya deb nomlanadi. Sensibilizatsiya yuzaga kelishi organizmda unga birinchi bor tushgan allergenga javoban alohida oqsil moddalar — antitelolar yoki o'sha allergen bilan o'zaro ta'sir qila oladigan limfotsitlar paydo bo'lishiga bog'liq. Shungacha allergen organizmdan chiqarib yuborilgan bo'lsa, hech qanday kasallik alomati kuzatilmaydi. Agar allergen chiqib ketmagan bo'lsa yoki chiqib ketganidan keyin organizmga takror

tushsa, bunda u yuqoridagi antitanalar yoki limfotsitlar bilan o‘zaro ta’sirlashib, allergiyaga sabab bo‘ladi. Natijada bir qancha biokimyoviy jarayonlar boshlanib, gistamin, serotonin kabi talaygina moddalar ishlanib chiqib, hujayralar, to‘qimalar va a‘zolari zararlaniradi, shu tariqa maxsus, ya’ni ilgari organizmga ta’sir qilgan allergenga javoban javob reaksiya sodir bo‘lib, allergik kasallik paydo bo‘ladi. Soxta reaksiyalar organizm allergenga birinchi bor duch kelganida boshlanaveradi. Bunda sensibilizatsiya davri bo‘lmaydi. Organizmga tushgan allergenning o‘zi hujayra, to‘qima va a‘zolari zararlaniradigan moddalarni paydo qiladi. Soxta reaksiyalar ko‘pincha oziq-ovqatlarga va dori-darmonlarga nisbatan ro‘y beradi. Organizm allergenga duch kelganida har doim ham allergiya paydo bo‘lavermaydi. Bunda irsiyat, nerv va endokrin sistemalar ahvoli muhim ahamiyatga ega, chunki kasallikka asosan bu sistemalar funksiyasining buzilishi, og‘ir ruhiy kechinmalar sabab bo‘ladi. Allergiyaning oldini olish sensibillovchi ta’sirga ega bo‘lgan moddalarning organizmga takror kirishiga va organizm himoya reaksiyalarining buzilishiga yo‘l qo‘ymaslik choralarini ko‘rishdan iborat.

Allergiya rivojlanishi sabablari. Inson immuniteti allergenga patogen (tashqi zararli moddalar) deb javob beradi va uni begona bakteriya, virus, zamburug‘ yoki toksin kabi yo‘q qilishga harakat qiladi. Biroq allergenning o‘zi zararli emas, shunchaki immun tizimi bu moddaga juda sezgir bo‘lib qolgan. Immun tizimi allergen ta’sir qilganda uni yo‘q qilish uchun antitanalar turi — **immunoglobulin E (IgE)** chiqaradi. U esa o‘z navbatida organizmda allergik reaksiyaga olib keladigan kimyoviy moddalar ajratadi.

Ushbu kimyoviy moddalardan biri **gistamin** deb ataladi. Gistamin mushaklarning qisqarishiga olib keladi, shu jumladan qon tomirlarining devorlari va nafas yo‘llarida ham. U shuningdek burunda shilliq ajralishiga hissa qo‘shadi. Inson organizmni doimo muayyan xavfqa qarshi kurashishga moslashgan qilib yaratilganligi bois, xavf bo‘lmaganda immun tizimi bexatar sanaladigan moddalarga ham reaksiya qila boshlaydi.

Alomatlari. Bemor allergen bilan to‘qnashganda reaksiya darhol yuzaga kelmaydi. Immun tizimi asta-sekin moddaga nisbatan sezgirlikni oshiradi. Vaqt o‘tib, organizm o‘ziga xos yuqori sezgirlikka ega bo‘ladi. Bu jarayon sensibilizatsiya deyilib, bir necha kundan bir necha yilgacha davom etishi mumkin. Ko‘pgina holatlarda sezuvchanlik jarayoni oxirigacha yakunlanmaydi va bemorda ba’zi alomatlar yuz beradi, ammo to‘liq allergik reaksiya kuzatilmaydi. Immun tizimi allergenga ta’sir qilganda, yallig‘lanish va qo‘zgalish xususiyati paydo bo‘ladi. Namoyon bo‘ladigan belgi va alomatlar uning turiga bog‘liq. Allergik reaksiyalar terida, ichakda (ovqat hazm qilish tizimi), sinuslarda, havo yo‘llarida, ko‘zlar va burun yo‘llarida paydo bo‘lishi mumkin.

Chang va changchiga allergiya simptomlari quyidagicha:

- Ko’z, burunda qichishish;
- Burun bitishi;
- Yo’tal;
- Ko’zlarning shishishi, yoshlanishi;
- Rinit.

Terida, masalan ekzema quyidagicha namoyon bo’ladi:

- Qichishish;
- Terining qipiqalanishi, quruqlashishi;
- Qizg’ish toshmalar toshishi.

Oziq-ovqat mahsulotlariga nisbatan reaksiyada:

- Til, lab, yuz va tomoqning shishishi;
- Qayt qilish;
- Og’izdagi achishish;
- Diareya;
- Nafas olishning buzilishi;
- Rektal qon ketish (bolalar kamdan-kam hollarda);
- Oshqozon spazmi;
- Anafilaksiya (anafilaktik shok) — juda jiddiy, ko’pincha hayot uchun xavfli

bo’lgan allergik reaksiya.

Hasharotlar chaqishiga javoban:

- Ovozning xirillashi;
- Chaqilgan joyining shishishi;
- Qon bosimining keskin pasayishi;
- Teri qichishi;
- Bosh aylanishi;
- Nafas olish qiyinligi va yo’tal;
- Anafilaksiya.

Dori vositalarga allergiya quyidagi belgilarga ega bo’lishi mumkin:

- Ovozning xirillashi;
- Til, yuz, lab shishishi;
- Anafilaktik shok belgilari;
- Qichish, terida toshmalar toshishi;

Tashxislash

Patologiyani aniqlashning bir necha yo’llari bor. Shifokor bemorga allergiyaning kelib chiqishi, qachon paydo bo’lishi, uning simptomlari haqida savollar beradi. Bundan tashqari, oilaning boshqa a’zolarida shunday holat mavjudligini so’raydi.

Allergiya mavjudligini aniqlash uchun bir qator testlar mavjud. Quyida ba’zi misollar keltirilgan:

• **Qon tahlili**— immunitet tizimi tomonidan chiqarilgan IgE antitanalari darajasini o’lchaydi. Ushbu sinov ba’zida radioallergosorbent test (RAST) deb ham ataladi.

• **Terini tilish testi** ham turli antibiotiklarni qabul qilishdan oldin test sifatida tanilgan. Teri shpritsning uchi bilan tiriladi va jarohatga biroz allergen qo’llaniladi. Agar terida reaksiya kuzatilsa, tashxis tasdiqlanadi.

• **Patch testi** — dermatit bo’lgan bemorlarda qo’llaniladi. Belga shubha qilinayotgan allergen kerakli miqdorda maxsus metall disklarga qo’yib biriktirildi. Shifokor 48 soatdan keyin terining reaksiyasini tekshiradi.

Shuning uchun, mabodo allergiya boshlanganiga shubha paydo bo’lsa, mutahassis shifokorga murojaat qilish kerak bo’ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. R. M. Haitov va b. ”Immunologiya” darslik T.1996 y
2. S.Yu.Kurbanova mikrobiologiya va immunologiya (amaliy mashg‘ulotlar) T.2015y
3. O.A.Nazarov va b “Klinik allergologiya” darslik T.2016 y